

№ 25 (522)
Ліпень 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- **Царкоўнае краязнаўства: святыні в. Шчытцы і званы Беларусі –** стар. 2 і 5
- **Ушанаванне: на радзіме класіка –** стар. 3
- **Асобы: І. Сіняўскі і І. Кандрацьеў –** стар. 7

На тым тыдні...

✓ **24 чэрвеня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылі **выстаўку графікі Барбары Тытка & Марціна Бяласа (Польшча)**, арганізаваную сумесна з Інстытутам Польскім у Мінску.

Дасягненні графікаў з'яўляюцца пацвярджэннем сённяшняга аблічча і пазіцыі Акадэміі мастацтваў у горадзе Катавіцэ, з якой выйшла шмат сёння прызнаных у свеце мастакоў і педагогаў.

Выстаўка працуе да 12 ліпеня.

✓ **24 чэрвеня** Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрасіў усіх ахвочых адшукаць чароўную кветку папараці і сустрэць разам «**Купальскую ноч у Купалавым доме**».

У праграме свята былі: гульня-віктарына «У пошуках папараць-кветкі» (па экспазіцыйных залах музея), «**Спеўнае поле**» – купальскія абрадавыя песні ў выкананні этна-фольк гурта «Guda», майстар-клас па пляценні купальскіх вяноў, купальскія абрадавыя песні, карагоды, майстар-клас па старадаўніх беларускіх танцах.

✓ **26 чэрвеня** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылося **адкрыццё выстаўкі «Дарогамі вайны»**, прысвечанай 70-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У шырокай палітры твор-

чай дзейнасці Якуба Коласа тэматыка вайны займае пачэснае месца. Паэт сам прайшоў дарогамі вайны, удзельнічаў у баях на Румынскім фронце Першай сусветнай, адчуў на сабе ўсё трагізм Другой сусветнай.

На выстаўцы прадстаўлены арыгінальныя музейныя прадметы: рукапісныя старонкі твораў і лістоў, дакументы, фотаздымкі, кнігі, газеты, асабістыя рэчы, якія распавядаюць пра жыццё і творчасць Якуба Коласа і яго блізкіх у гады вайны. А таксама ўнікальны экспанат – адзіны ацалелы экзэмпляр выдання паэмы «Новая зямля», які рыхтаваўся да друку на пачатку 1941 г. (сігнальны экзэмпляр паэт атрымаў у маі таго года).

✓ **26 чэрвеня** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі прайшла **штогадовая Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя – XXII Гарэцкія чытанні «Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць»**. Сёлетняя канферэнцыя прымеркаваная да 100-годдзя пачатку Першай сусветнай і да 75-годдзя пачатку Другой сусветнай войнаў.

Сёлета ў Гарэцкіх чытаннях, якія ладзяцца з 1992 г., удзельнічала каля 50 літаратурнаўцаў, мовазнаўцаў, гісторыкаў і інш. Па выніках навукова-практычнай канферэнцыі будзе выдадзены зборнік матэрыялаў.

Арганізатарамі канферэнцыі выступілі Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, Рэспубліканскі фонд імя братоў Гарэцкіх, Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

✓ **1 ліпеня** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адбылася **прэзентацыя перасоўнай выстаўкі «Васіль Быкаў. Доўгая Дарога Дадому...»**, прымеркаванай да 90-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі і да 70-годдзя вызвалення краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У аснову экспазіцыі пакладзена апошняя прыжыццёвая кніга В. Быкава «Доўгая дарога дадому». Гэта ўспаміны пра асабіста перажытае амаль за 70 гадоў багатага на падзеі жыцця.

✓ **1 ліпеня** ў Доме-музеі Із'езда РСДРП адкрылі **выстаўку «Мастацтва, апаленае вайной»** воіна і мастака Віктара Цітова (1922 – 2003), прысвечаную 70-годдзю вызвалення Беларусі.

У 1941 г. Віктар Аляксандравіч, скончыўшы тры курсы мастацкага вучылішча, быў прызваны ў армію. Пасля Курскай бітвы ў верасні 1943 г. апынуўся на тэрыторыі Беларусі, удзельнічаў у аперацыі «Баграціён». На малюнках мастака можна ўбачыць эпізоды баёў, цяжкія пера-

правы войскаў праз рэкі і інш. В. Цітоў стварыў партрэтныя эцюды розных па характарах людзей: воінаў Чырвонай Арміі, мірных жыхароў, партызанаў.

На выстаўцы можна пазнаёміцца з сапраўднымі фронтавымі дакументамі, малюнкамі мастака, прысвечанымі баям у Беларусі.

✓ **1 ліпеня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь пачала працаваць **выстаўка «Манеты Другой сусветнай вайны»**, арганізаваная сумесна з Калінінградскім абласным гісторыка-мастацкім музеем.

У калекцыі прадстаўлены манеты краін-саюзніц СССР па антыгітлераўскай кааліцыі: Вялікабрытаніі, ЗША, Францыі, Нарвегіі, Нідэрландаў, Індыі і іншых краін. Экспануюцца таксама манеты праціўнікаў Савецкага Саюза: Германіі, Італіі, Фінляндыі, Венгрыі, Славакіі, Румыніі і інш.

Выстаўка працуе да 29 жніўня.

✓ **2 ліпеня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылі **выстаўку, прысвечаную ўшанаванню памяці Мінскага гета**. Экспазіцыя складаецца з прыватнай калекцыі Андрэя Філатава – трагічных мастацкіх працаў Лазара Рана, а таксама прадметаў Музея гісторыі і культуры яўрэяў Беларусі.

Выстаўку можна наведаць да 10 жніўня.

✓ **6 ліпеня** ў Купалаўскім мемарыяльным запаведніку «Вязынка» (Маладзечанскі раён) прайшло **традыцыйнае свята паэзіі, песні і народных рамёстваў «З адною думкаю аб шчасці Беларусі...»**, якое музей ладзіць сумесна з Маладзечанскім райвыканкам, пісьменнікамі арганізацыямі Беларусі, асацыяцыяй прафесійных фларыстаў пры падтрымцы ЗАТ «Альфа-Банк».

Нагадаем, што з 1972 г. кожнае лета ў пачатку ліпеня Вязынка збірае сяброў, каб адсвяткаваць дзень нараджэння Янкі Купалы і куды з усяго свету прыязджаюць госці.

✓ **7 ліпеня** ў мінскім парку імя Янкі Купалы прайшоў **паэтычны мітынг «Палымнае слова паэта»** з нагоды 132-гадавіны з дня нараджэння Песняра і **цырымонія ўскладання кветак да помніка паэту**.

падпісныя індэкссы:
індывідуальны - 63320
ведамасны - 633202

Рудабельскае Купалле

Фота Анатоля БУТЭВІЧА

Прапанова ТБМ

Сакратарыят Таварыства беларускай мовы напрыканцы чэрвеня звярнуўся да дэпутатаў Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь з прапановай аб вяртанні беларускай мовы ў беларускае заканадаўства.

У лісце гаворыцца, што цяпер амаль усе законы ў нашай краіне прымаюцца толькі на рускай мове і не існуе афіцыйнага перакладу іх на дзяржаўную беларускую мову, што з'яўляецца парушэннем дзейнай Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь.

У сувязі з гэтым прапануецца з 1 верасня 2014 г. усе законы і падзаконныя акты адразу прымаць на дзвюх дзяржаўных мовах, а таксама зрабіць афіцыйны пераклад папярэдніх законаў, прынятых толькі на рускай мове, на дзяржаўную беларускую мову і змясціць іх на адпаведных сайтах.

Царкоўнае краязнаўства

Святыні вёскі Шчытцы

Пад час сваёй нядаўняй двухдзённай вандроўкі па Гомельшчыне мы пабывалі на самым ускрайку нашай дзяржавы – у невяліччай вёсцы Шчытцы Лоеўскага раёна, гісторыя якой сягае ў XVIII стагоддзе. Нешматлікія двары размяшчаюцца тут на крутым беразе Дняпра, за якім – ужо Украіна.

Наведаліся сюды мы разам з клірыкам Лоеўскага праваслаўнага благачыння айцом Аляксандрам Прыгарам, чыё дзяцінства прайшло ў гэтых мясцінах. Тут і сёння жывуць яго родзічы, у тым ліку 74-гадовая хросная Ніна Максіменка. Гэтая жанчына з'яўляецца захавальніцай мясцовай святыні – абраза ў гонар цуда Архангела Міхаіла ў Хонех (адзначаецца 19 верасня).

Царквы ў вёсцы ніколі не было, але сваё прастоўнае свята існавала, якраз на згаданы вышэй дзень у царкоўным календары. Можа, некалі і быў у вёсцы абраз у гонар гэтага свята, але даўно знік. І вось гадоў дзесяць таму айцец Аляксандр, які на той час служыў на Рагачоўшчыне, выра-

шыў заказаць у мясцовых мастакоў такі абраз. А потым падараваў яго жыхарам вёскі Шчытцы. Цяпер штогод 19 верасня сюды прыязджаюць святары і правяць малебны ў хаце Ніны Мікітаўны. Наведаліся да яе і мы, таксама прыклаліся да святага абраза.

Другой мясцоваю святыняй з'яўляецца крынічка, да якой трэба спусціцца ўніз да самага Дняпра. Па яе лячэбную ваду сюды едуць людзі здалёк, як і мы. Асвятліў крынічку таксама айцец Аляксандр. Ён жа клапаціўся і аб тым, каб тут стаяў крыж.

Адсюль добра відаць другі бераг ракі, украінскі. Недзе там за дрэвамі схавалася сяло Лопатні. Там жывуць родзічы жыхароў вёскі Шчытцы. У савецкі час дабрацца туды было проста – праз раку на лодцы. Сёння так не атрымаецца, бо па Дняпры праходзіць дзяржаўная мяжа. І каб трапіць у Лопатні са Шчытцаў, трэба зрабіць вялікі круг праз Лоеў.

*Аляксандр ПАТАПАЎ (Рагачоў),
Мікалай ШУКАНАЎ (Жлобін),
краязнаўцы*

Н. Максіменка і айцец Аляксандр

Каля крынічкі

На нашай планеце дзеці – самы лепшы народ. Сляза і смерць хаця б аднаго дзіцяці – злчынства перад будучыняй. Другая сусветная вайна забіла звыш 13 мільёнаў дзяцей і пакінула чорную адмеціну ў біяграфіі цэлага пакалення.

Да дзвюх чэрвеньскіх датаў – Дня абароны дзяцей і Дня ўсенароднай памяці ахвяраў Вялікай Айчыннай вайны – Бярэзінскай раённай бібліятэкай у рамках праекта «70-годдзю вызвалення – 70 патрыятычных справаў» была праведзена акцыя-абвінавачванне «Вайна – злчынства перад дзяцінствам». 20 чэрвеня выхаванцам раённага дзіцячага аздараўленчага летніка «Папарацка» быў прапанаваны рэжым-маналог «Дзяцінства, расстралянае вайной», прадстаўлены тэатрам аднаго акцёра «Жывое слова» нашай бібліятэкі. У аснову маналогаў былі пакладзены ўспаміны пра бязрадаснае ваеннае дзяцінства землякоў і герояў літаратурна-дакументальных твораў «Апошнія сведкі» Святланы Алексіевіч, «Маці Божая, адвядзі ад вайны» Святланы Лобач, «І сядца мне матуля і вайна» Івана Сачука, «Сшытак з блакаднага Ленінграда» Ніны Гедземін. Кожны маналог – згустак пякельнай, балючай, параненай вайной дзіцячай памяці, якая захавала самыя яркія, самыя трагічныя моманты, якая гучыць абвінавачваннем і гнеўным прысудам вайне-забойцы.

Вайна, убачаная дзіцячымі вачыма, – страшней страшнага: уражанні малых ад забітых, пабачаных упершыню (жанчынаў, дзецяй, старых). А раней уяўлялася, што на вайне забіваюць толькі мужчынаў і толькі на полі бою. А тут – на градках з агуркамі ляжыць забіты чырвонаармеец, а над яго галавою – паніклы сланечнік, як патухлае сон-

Родам з вайны

ца жыцця. Вось і ўспаміны хлопчыка, як яны з матуляй хаваліся вясною ад карнікаў у склепе з бульбай, а яна, гэтая бульба, казятала нос прарослым за ноч парасткам. Хлопчык тады так зайздросціў маленькім жучкам – ім так лёгка было схвацца ў яго кішэньцы, у шкарпэтках... Жахлівыя дзіцячыя ўражанні ад убачаных у небе чорных птушак смерці – варожых самалётах з фашысцкімі крыжамі на кры-

лах і жудаснае завыванне скінутых імі бомбаў: ад жаху скура не толькі на твары, па ўсім цэле нацягвалася. Пякучы аповед пра жудасныя карціны: як фашысты, помсцячы за ўзарваны партызанамі эшалон, паклалі на рэйкі ўсіх работнікаў чыгункі і пусцілі паравоз па людзях...

Былі прадстаўлены юным сучаснікам і страшныя споведзі тых, хто літаральна вярнуўся з таго свету – дзяўчынкі і яе брата: толькі яны і чатыры кацяняці, пашкадаваныя немцамі, засталіся жывымі на ўсю вёску, спаленую разам з жыхарамі. Успаміны шасцігадовай дзяўчынкі, якая засталася адна з грудным брацікам, калі матулю разам з вяскоўцамі немцы расстралялі ў полі пад час сяўбы. Немаўлятка ад голаду і холаду ўначы памерла, і дзяўчынка, загарнуўшы яго ў льянскую тканіну, паклала ў невялічкую дзядулеву скрыначку для інструментаў. Скрыначка была яму – маленькаму – па росце...

Затаіўшы дыханне сучаснікі слухалі жахлівыя аповеды блакадных дзяцей, якіх фашысты забівалі голадам у Ленінградзе 900 дзён і начэй, успаміны вязняў дзіцячых канцлагераў смерці.

Кранулі слухачоў расповеды пра тое, як дзеці вучыліся сярод вайны: у партызанскім атэрадзе наведвалі «зьялёную школу», алоўкаў было менш, чым вінтовак, пісалі пручікам на імправізаванай «школьнай дошцы» (расчышчанай лясной паляне, пасыпанай пяском). Матэматыцы, падліку вучыліся на змайстраваных партызанамі з галінак і драўляных цуркаў вялікіх стаячых лічыльніках. Першыя словы «Ма-ма мы-ла ра-му» складалі з літарак выражанай з дрэва «партызанскай азбукі».

Запалі ў сэрца шчымлівыя ўспаміны дзяцей вайны аб сустрэчах з фронту бацькоў, якіх многія не бачылі, не помнілі, не ўяўлялі, бо на радзіліся напярэдадні вайны, таму хваляваліся, ці спадабаюцца – такія худзенькія, з абстрыжанымі валасамі і пахам газы, якой ратаваліся ад вошай. Многія байліся чужых незнаёмых мужчын са зброяй, хаваліся ад бацькі пад стол, хоць ён і частаваў цукеркамі, называлі дзядзя, а не тата.

Уражанні ад тэатралізаваных споведзяў дапоўніў фотавернісаж «Родам з вайны»: даваенных фотаздымкаў з радаснымі, даверлівымі позіркамі дзяцей, і фотаздымкамі часоў вайны з-за калючага дроту, з руінаў спаленых вёсак.

Заклучным акордам мерапрыемства стала акцыя радасці «Шчаслівае дзяцінства пад мірным небам» з раздачай цукерак і запускам у блакітнае неба папяровага аэраплана. Цацкі ды цукеркі – вось сапраўдныя (справедныя) спадарожнікі дзяцінства.

*Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу
Бярэзінскай ЦБ*

Васілёк у жыцце Беларушчыны...

Васіль Быкаў... Чалавек, пісьменнік, філосаф. Асоба ў гісторыі беларускай літаратуры. Разам з тым ён – Пісьменнік сусвету, бо яго словы зразумелыя кожнаму, незалежна ад месца нараджэння ці месца пражывання, незалежна ад менталітэту. У кожным радку В. Быкава адчуваецца глыбока чалавечае – боль, трывога, радасць, каханне, надзея, адвечная прага людзей да духоўнай і маральнай дасканаласці.

Вытокі творчасці славутага беларуса палягаюць на азёрнай Ушачыне, у вёсачцы Бычкі, куды 19 чэрвеня 2014 г. скіраваліся пісьменнікі і музейшчыкі з Мінска на святкаванні 90-годдзя з дня нараджэння пісьменніка. Такія выязныя мерапрыемствы ладзяцца Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры ў рамках сумеснага праекта «Літаратурнае падарожжа».

Па дарозе на радзіму пісьменніка любаваліся захапляльнай прыгажосцю роднай зямлі – лясамі, палямі, азёрамі, рачулкамі. З цікавасцю чыталі назвы прыдарожных населеных пун-

яго любяць і глыбока паважаюць. Арганізатары мерапрыемства далі магчымасць прысутным пачуць урыўкі з твораў класіка, пабачыць пастаноўку паводле яго апавядання «Сва-які».

Ждановічы, што каля Мінска. Мерапрыемства завяршылася выступленнем першага сакратара Саюза пісьменнікаў Беларусі Генадзя Пашкова, які абазначыў месца В. Быкава ў сусветнай літаратуры, а таксама згадаў іншыя славуцкія імёны Ушаччыны.

Наступным пунктам святкавання сталі самі Ушачы, дзе ўдзельнікі «Літаратурнага падарожжа» адкрылі конкурс чытальнікаў прозы «Камбат на вайне, генерал у літаратуры» і вызначылі яго пераможцаў.

Лёс В. Быкава быў апалены вайной, пра якую ён з магутнай сілай сказаў праўду. Вайна стала для яго мерай чалавечай годнасці. «Лічу сваім абавязкам, – пісаў В. Быкаў, – ад імя загінуўшых пакаленняў выкрываць жорсткасць вайны, яе антычалавечую сутнасць». «Вайна супярэчыць чалавечай прыродзе, нішто не можа апраўдаць яе існавання... Але вайна амаральная і таму, што яна здольная паламаць чалавека духоўна».

На думку В. Быкава, і сёння, калі мы не ходзім у развед-

З роднымі пісьменніка

ктаў, рэчак, а трапіўшы ў Бычкі, адчулі магутную энергетычную плынь. Здавалася, энергію тут струменяць не толькі зямля, дрэвы, возера, але і само паветра. Каля хаты-музея В. Быкава гасцей ужо чакалі загадчык музея Мікалай Быкаў (пляменнік класіка), прадстаўнікі райвыканкама, школьнікі, удзельнікі мастацкай самадзейнасці. Хата-музей хоць і з'яўляецца навадзелам, усё ж такі ўражае арыгінальнымі экспанатамі – пісьмамі В. Быкава да родных, прыжыццёвымі фотаздымкамі, рэчамі, якімі карысталася сям'я.

Шмат землякоў пісьменніка сабралася на сядзібе Быкавых, каб прыняць удзел у святкаванні 90-годдзя свайго знакамітага земляка. Выступленні былі шчырымі і цёплымі, адчувалася, што Быкавым тут не толькі ганарацца,

Госці з Віцебска і Мінска таксама казалі сваё слова пра вялікага беларуса. Старшыня Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Тамара Гусачэнка, паэт Барыс Беляжэнка прачыталі вершы, прысвечаныя В. Быкаву. Супрацоўніца Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і аўтар гэтых радкоў распавяла аб працы ўстановы па захаванні, ушанаванні і папулярызацыі творчай спадчыны В. Быкава, абвясціла аб адкрыцці сёлета 19 чэрвеня музея-дачы класіка ў пасёлку

ку, не змагаемся з ворагам, мы не перастаем цаніць у людзях сумленнасць, вернасць у сяброўстве, мужнасць, пачуццё адказнасці. І цяпер нам патрэбна прынцыповасць, адданасць ідэалам.

Як салдат, які прайшоў вайну і застаўся жывы, ён не любіў урачыстых барабанных маршаў. Ён любіў цішыню. Як чалавек і мастак, ён шанаваў усе колеры жыцця. Такім ён паўстаў перад гледачамі на літаратурнай вечарыне «Праўда гісторыі, часу, жыцця», прадстаўленай у раённым Доме культуры.

Волатам слова і духу, якому дадзенае прарочае бачанне лёсу Радзімы і разуменне ролі асобы ў нацыянальнай культуры, ён стаў яшчэ пры жыцці. Яго творчасць для многіх была ўзорам сумленнай, мужнай і праўдзівай літаратуры.

В. Быкаў усвядоміў вялікую сілу праўды як адзінай галоўнай мэты пісьменніка. Той праўды, якая непадуладная часу, і аддана служыў ёй. Яна і засталася як вечная каштоўнасць у беларускай літаратуры.

Лідзія ШАГОЙКА

Наш календар

Федэрацыя двух народаў

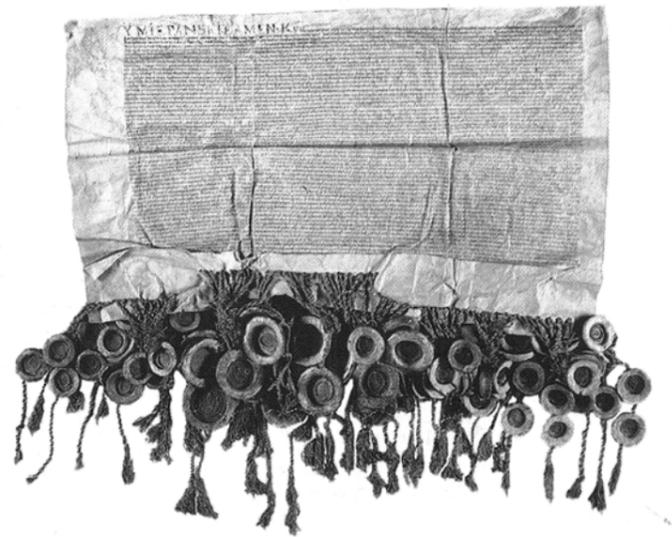
Люблінская унія (зацверджаная 1 ліпеня 1569 года) – дзяржаўны саюз паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Польскім каралеўствам, у выніку заключэння якога была ўтвораная федэратыўная дзяржава Рэч Паспалітая. Перадумовамі яе былі доўгае існаванне персанальнай уніі ВКЛ і Польшчы, пачынаючы з Крэўскай уніі 1385 года, паступовае збліжэнне палітычных і дзяржаўных інстытутаў абедзвюх дзяржаваў, у асноўным адзіная палітыка ў міжнародных адносінах і адзіная адміністрацыя каталіцкай царквы.

Непасрэднай прычынай заключэння Люблінскай уніі былі няўдачы войска ВКЛ пад час першага перыяду Інфлянцкай вайны 1558 – 1582 гадоў і страта ў 1563 годзе Полацка.

Польская шляхта і магнаты імкнуліся ўключыць ВКЛ у склад сваёй дзяржавы. Кароль польскі і вялікі князь літоўскі Жыгімонт Аўгуст, апошні з мужчынскай лініі дынастыі Ягелонаў, хацеў замацаваць саюз Польшчы і ВКЛ, непакоячыся, што абедзве дзяржавы пасля яго смерці разарвуць унію. Шляхта беларускіх паведаў на палявым сейме пад Віцебскам прыняла 13 верасня 1562 года і накіравала вялікаму князю ў Вільню акт з просьбай заключыць унію з Польшчай, каб мець агульную сейму, выбраць адзінага караля, разам абараняцца ад ворага і мець аднолькавыя правы з польскай шляхтай. Удзельнікі сейма накіравалі ліст і жамойцкай шляхце, каб яна далучылася да акта. Аднак магнаты на чале з ваяводам віленскім і канцлерам Мікалаем Радзівілам Чорным выступілі супраць. Пасля пытанне аб уніі разглядаў Віленскі сейм 1563 года, на якім былі выбраныя дэлегаты для перамоваў з польскім бокам. Але магнаты пагадзіліся на гэты ўмове шырокай самастойнасці ВКЛ.

Перамовы працягваліся некалькі гадоў і 10 студзеня 1569 года ў Любліне адкрыўся агульны сейм. Першапачаткова магнаты абедзвюх дзяржаваў засядалі асобна, у выніку чаго бок ВКЛ выступіў супраць больш цеснай уніі з Польшчай, прапануючы абарончы саюз. Польскія дэпутаты звярнуліся да караля, каб дабіцца агульнага пасяджэння дэпутатаў. Аднак у канцы лютага, не згаджаючыся з прапановаю цеснай уніі з Польшчай, большасць дэпутатаў ВКЛ выехала з Любліна. Пасля гэтага польскія сенатары паставілі перад каралём пытанне аб далучэнні Падляшша і Валыні да Польшчы, грунтуючыся на тым, што мясцовая шляхта была не супраць, спадзеючыся на пашырэнне сваіх правоў і прывілеяў. 15 сакавіка 1569 года кароль выдаў акт аб далучэнні Падляшша, а 26 красавіка – акт аб далучэнні Валынскага ваяводства да Польшчы. Паны-рада ВКЛ выказалі пратэст, аднак большасць шляхты іх не падтрымала. Дэпутатам ВКЛ быў устаноўлены тэрмін, каб яны вярнуліся ў Люблін (пры гэтым некаторыя магнаты былі пазбаўленыя каралём сваіх пасадаў і месцаў у Радзе ВКЛ). 10 мая 1569 года Жыгімонт Аўгуст склікаў сеймікі ВКЛ, дзе шляхта дала згоду на падпісанне уніі. Дэпутаты Кіеўскага ваяводства, якое падваргалася нападам крымскіх татараў, таксама далі згоду на далучэнне, і 5 чэрвеня 1569 года ваяводства было інкарпараванае ў склад Польшчы. Толькі шляхта Мазырскага павета не згадзілася на гэта (павет быў далучаны да Менскага ваяводства). 1 чэрвеня 1569 года ў склад Польшчы ўвайшло Падолле, і ВКЛ зменшылася да этнічнай беларускай і літоўскай тэрыторыі. Канчатковы акт Люблінскай уніі пасля новага абмеркавання быў зацверджаны сеймам 1 ліпеня 1569 года. Кароль падпісаў акт 4 ліпеня. 11 жніўня 1569 года быў выдадзены дадатковы акт, паводле якога вызначыўся склад сената аб'яднанай дзяржавы і парадак месцаў у ім.

Падрывавала
Наста КАДЫГРЫБ

Акт Люблінскай уніі 1569 г.

Напрыканцы красавіка ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацык» пачала працу ўнікальная выстаўка «З нямецкага фотаальбома 1914 – 1918 гг.», прысвечаная 100-годдзю пачатку рубажнай даты гісторыі чалавечтва – Першай сусветнай вайны. Аб жыцці Пружаншчыны і яе ўраджэнцаў у гэты складаны перыяд наведнікам раскажваюць больш за 170 экспанатаў, сярод якіх фотаздымкі, лісты і паштоўкі, дакументы, што збіралі супрацоўнікі музея амаль 20 гадоў, а таксама матэрыялы з прыватных калекцыяў.

Пераважная большасць сярод экспанатаў – фотаздымкі, зробленыя нямецкімі фатографамі. Шэраг здымкаў стаў асновай для тыражных паштовак, што ў вялікай колькасці адпраўляліся нямецкімі і аўстрыйскімі салдатамі і афіцэрамі на радзіму з акупаванай тэрыторыі. Найчасцей на гэтых паштоўках адлюстроўваліся мясцовыя помнікі. Некаторыя з іх і сёння з’яўляюцца ўпрыгожаннем Пружанаў – сядзіба (палацык), сабор Аляксандра Неўскага, гандлёвая рады «Белыя лаўкі», касцёл Узнясення Найсвяцейшай Дзевы Марыі, аптэка і інш. Паколькі выпуск друкаванай прадукцыі меў масавы характар, выяўленне паштовак з відамі горада з’яўляецца найбольш частай знаходкай (хаця захавалася іх не вельмі многа). Акрамя відавых фота папулярнымі былі сюжэтныя: мясцовыя жыхары на старых пружанскіх вуліцах – Аляксандраўскай, Замкавай, Тамашоўскай, Мясніцкай, Калоніі, Могілкавай, на гандлёвай плошчы, на мастах праз р. Мухавец.

Прадстаўленыя здымкі з’яўляюцца даволі цікавай крыніцай для даследчыкаў. Дзякуючы ім удалося адкрыць раней невядомыя старонкі мясцовай гісторыі. Уважліва разглядаючы фота, можна ўбачыць, што Пружаны ў пачатку XX ст. былі даволі чыстым і прывабным горадам. Але з-за таго, што большасць гарадскіх вуліцаў была незабрукавана, у час непагадзі яны ператвараліся ў бездараж. Зімой 1915 – 1916 гг. да Пружанаў ад станцыі Лінова была пракладзена вузкакалейка, што звязала горад з чыгуначнай лініяй Брэст – Масква. У 1916 – 1918 гг. у горадзе з’явілася электрычнаць. Гэта пацвярджаюць не толькі ўспаміны мясцовых жыхароў, але і фотадакументы: на адным з іх можна заўважыць устаноўку слупоў і нацягванне электраправадоў у раёне Белых лавак. Вялікае значэнне прадстаўленыя фота маюць для вызначэння даты пабудовы шэрагу гарадскіх аб’ектаў. Акрамя ўзгаданых помнікаў, дацёраўка якіх больш-менш вядомая, вынікае, што да 1915 г. у горадзе ўжо існавалі будынкі, дзе сёння змяшчаюцца пошта, завочнае аддзяленне аграрна-тэхнічнага каледжа, дом малітвы на вул. Тармасавы, гандлёвы дом «АСТ», магазіны «Люкс» і «Родны кут», двухпавярховы дом каля «Універмага», шэраг драўляных дамоў на вуліцах Свабоды, Чырвонаармейскай, Тармасавы, Ле-

ніна, Купалы і інш. Некаторыя фота даюць уяўленне пра аб’екты, якія ўжо не існуюць: Прачысценская царква (на яе месцы знаходзіцца «Універмаг»), драўляны храм (каля магазіна «Універсам»), ветракі (раён аўтапарку № 11), драўляная забудова ў розных частках горада і інш. Акрамя таго, на некалькіх фотаздымках адлюстраваныя нямецкія пахаванні на каталіцкіх могілках (сучасны выгляд яны набылі ў 1920-я гг.) і яўрэйскія могілкі (часткова захаваліся да сённяшняга дня).

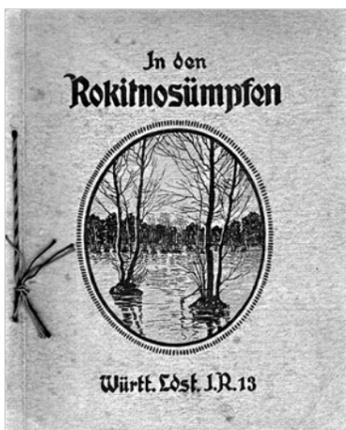
цёртыя некаторыя фігуры (часцей нямецкіх салдатаў). На іншых, наадварот, з’явіліся новыя элементы. Трэба адзначыць, што ёсць фотаздымкі, якія ўжо трапілі ў друкаваны альбомы ці змешчаныя ў інтэрнэце пад выглядам арыгіналаў.

На жаль, аўтарства пера-

мылка ў іх лакалізацыі. Сапраўды, у той час гэтыя два аб’екты амаль не падзяляліся, але яны былі розныя, кожны з іх меў сваю структуру і прызначэнне. Атрымліваецца, што фотаздымкі з укаazanнем «Pruzana» не заўсёды адлюстروўваюць сучасны горад. Асабліва крытычна трэба ста-

ныя фота з «Пружанскага лагера» – вуліцы і ваенныя аб’екты, пляцы, заняткі ў кулямётнай школе і інш. Грос адлюстраванне таксама сядзібу Чахец (у тым ліку творы мастацтва, што яе ўпрыгожвалі), дзе ў перыяд нямецкай акупацыі знаходзілася мінамётная школа, і чыгуначную станцыю Лінова. Трэба адзначыць, што ў альбоме маёра Гроса, які носіць назву «З палескіх балот 1917 г.», змешчаныя фота, зробленыя ім не толькі на Пружаншчыне, але і ў іншых мясцінах Заходняй Беларусі – усяго 158 чорна-белых фотаздымкаў выдатнай якасці. Альбом быў надрукаваны ў 1917 г. у Лейпцыгу (Германія) у друкарні «Доктар Грэнклер і К°».

Гартаючы стары фотаальбом

Вокладка фотаальбома Ф. Гроса

Пры падрыхтоўцы матэрыялаў выстаўкі даволі нечаканым аказаўся той факт, што шэраг фотадакументаў прайшлі пэўную «зачыстку» ці «дапрацоўку». Параўноўваючы фота, якія на першы погляд з’яўляліся аднолькавымі, было заўважана, што з некаторымі папрацавалі рэтушоры – за-

важнай большасці фотаздымкаў, што прадстаўленыя на выстаўцы ў музеі, застаецца невядомым.

Асобнае месца ў экспазіцыі займаюць 22 фатаграфіі з альбома нямецкага маёра Франца Гроса. У 1916 – 1917 гг. ён служыў у Пружанах і «Пружанскім лагера» ў складзе Вюртэмбергскага пяхотнага палка ландштурма № 13. Фотаздымкі Ф. Гроса сталі сапраўдным адкрыццём, якое дазволіла па-новаму паглядзець на перыяд Першай сусветнай вайны, раскрыць невядомыя старонкі жыцця Пружаншчыны. Так, дзякуючы гэтай унікальнай знаходцы ўдалося яшчэ раз пацвердзіць, што аб’екты з назвамі «Pruzana» і «Pruzana-Lager» – два розныя населеныя пункты. «Пружанскі лагер» знаходзіўся за 6 кіламетраў ад аднайменнага горада на тэрыторыі сучаснай в. Слабудка. Раней большасць даследчыкаў фактычна атаямлівалі абедзве назвы, таму ў даведнікі і альбомы трапіла па-

віцца да фотаматэрыялаў, дзе адлюстраваная паўсядзёнасць ваенаслужачых, іх за-

Пружанскі палацык (1915–1916 гг.)

вяткі. Працы маёра Гроса яскрава пацвярджаюць гэтыя факты. Унікальнасць яго фотаматэрыялаў у тым, што большасць з іх не сталі тыражнай прадукцыяй, іх амаль не знойдзеш на паштоўках, гэта штучныя экзэмпляры.

На здымках Ф. Гроса можна ўбачыць розныя бакі жыцця Пружанаў, якія амаль не знайшлі адлюстравання ў іншых фотадакументах узгаданнага перыяду. Сярод іх – выгляд гатэля «Маскоўскі», які належаў мясцоваму прадпрымальніку М. Біранбауму, галерэя-праход у «Белых лаўках», забульляная ўстанова для нямецкіх салдатаў «Ганзейскі клуб», мясцовы духавы аркестр, нямецкая паштовая аўтакалона. Разам з тым Грос зрабіў фота вядомых аб’ектаў горада, але з незвычайных ракурсаў. У нямецкім альбоме знаходзіцца разнастай-

Фотаальбом нямецкага маёра Гроса стаў адным з найкаштоўнейшых сёлетніх набыткаў музея-сядзібы «Пружанскі палацык».

Невялікую частку выстаўкі складаюць дакументы, што апавядаюць аб лёсе ўраджэнцаў Пружаншчыны, якія ў час Першай сусветнай вайны служылі ў расійскай арміі, апынуліся ў бязжанстве ці засталіся ў зоне акупацыі, трапілі ў палон.

Адкрыццё выстаўкі «З нямецкага фотаальбома 1914 – 1918 гг.» было прымеркаванае да навукова-практычнай канферэнцыі «Першая сусветная вайна ў лёсе Заходняй Беларусі», што сёлета прайшла ў музеі-сядзібе 25 – 26 красавіка. Выстаўка будзе працаваць у музеі да кастрычніка.

Наталля ПРАКАПОВІЧ,
галоўны захавальнік
фондаў музея-сядзібы
«Пружанскі палацык»

Гандлёвая плошча ў Пружанах (1916–1917 гг.)

Як коней вучылі

Павел Рокач

Да Другой сусветнай вайны ў войску ўважліва падыходзілі да падбору і навучання коней, бо на той час конніца мела вялікае значэнне. Коней, напрыклад, у Стоўбцах (за польскім часам) куплялі ў сельніцтва, зыходзячы з асобага стандарту – кожны з іх павінен быць маладога ўзросту, рослы, але не поўны, на тонкіх нагах. За такіх давалі добрую плату.

Навучанне коней вялося па адмыслова распрацаванай метадыцы. У Стоўбцах, у канцы вуліцы Пушкіна, дзе выхад да Нёмана (рака мела вялікую глыбіню і звалася «конскай бухтай»), жывёлу мылі і вучылі плаваць. Спачатку на

доўгіх павадах самога, затым разам з ездаком. Калі конь забягаў далёка ў ваду, вершнік адпускаў павады, саскокваў з яго на левы бок і плыў побач, трымаючыся за грыву. Калі конь пачынаў датыкацца да дна і выходзіў з вады, яздохокваў на каня і вярхом выязджаў на бераг. Навучанні праводзіліся і за чыгуначным мастом.

Далейшае навучанне адбывалася на лініі перашкодаў, якая складалася з парканаў, жэрдак, бетонных ці драўляных сценак і інш. На вялікай хуткасці вершнік павінен быў пераадолець усе гэтыя перашкоды.

Надта прыемным было відовішча, калі пад час народных святаў на плошчы ў цэнтры Стоўбцаў праводзіліся дэманстрацыі і парады войскаў. Конніца рухалася радамі (па чатыры ў радзе),

ішла дробнай рыссю пад гукі марша, нібы танцуючы і не парушаючы пры гэтым строю; галовы вершнікаў па камандзе «Смірна!» былі павернутыя да святочнай трыбуны.

Святлана АДАМОВІЧ

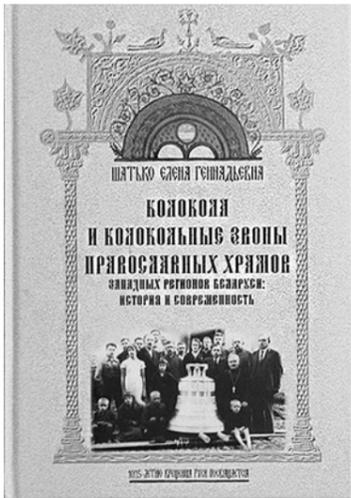
Царкоўнае кразнаўства

Званы, званы і званары

Нядаўна ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася знакавая для праваслаўнай культуры і айчыннай кампаналогіі падзея – прэзентацыя манаграфіі Алены Шацько «Колокола и колокольные звоны православных храмов западных регионов Беларуси: история и современность».

Выданнем кнігі, прысвечанай 1025-годдзю Хрышчэння Русі, адгорнутая чарговая старонка вялікага пласта нематэрыяльнай спадчыны Беларусі. Манаграфія, што выйшла ў свет з польскай друкарні «Orthdruk» (Беласток) накладам 1 000 асобнікаў, – вынік 14-гадовай навуковай працы.

Ідэя вывучэння беларускай традыцыі званарскай культуры захапіла цымбалістку А. Шацько ў 2000 г., калі яна пачала вучыцца гэтаму мастацтву ў Мінскай школе звонароў. Метадалогія даследаванняў была распрацаваная ў

аспірантуры Беларускай акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам доктара мастацтвазнаўства прафесара Іны Назінай. У выніку карпатлівай і часамі фізічна цяжкай і складанай экспедыцыйнай працы сабраны ўнікальны навуковы матэрыял, на аснове якога ўпершыню здзейсненая спроба рэ-

канструкцыі тысячагадовага гістарычнага шляху людвясарства (рамяство, звязанае з адліўкаю гарматаў і звонаў з металаў, а таксама дробных вырабаў для штодзённага ўжытку), фармавання і развіцця звонавага фонду і нацыянальнай традыцыі беларускай звонавай культуры.

Знойдзеныя і вывучаныя навуковыя працы папярэднікаў, архіўныя дакументы праваслаўных епархіяў, манастыроў і цэркваў, статуы звонаў, памятныя кніжкі расійскіх губерняў, матэрыялы з фондаў музеяў, дзяржаўных архіваў і бібліятэк Беларусі, Расіі, Польшчы і Літвы ад канца XVII ст. да сённяшняга дня. Пад час экспедыцыяў даследавання 247 храмаў, пашпартызаваныя амаль 2 000 звонаў XVI – XX стст. з храмаў і музейных збораў, запісана больш за 60 касетаў з фіксацыяй гучання кожнага звону і звонавых набораў даследаваных храмаў, зробленыя відэазапісы звону, запісана больш за 700 вусных сведчанняў.

Матэрыялы даследаванняў выкарыстаныя А. Шацько для стварэння сцэнараў чатырох дакументальных фільмаў, у тым ліку «Званар» (2011; рэжысёр Кацярына Махава), уганараваны дыпламамі на шматлікіх кінафестывалях, а ў 2012 г. атрымаў Гран-Пры «Golden Beggar» на 18-м Міжнародным фестывалі ў г. Кошыцы (Славакія).

У манаграфіі апісаная гісторыя з'яўлення і распаўсюджвання звонаў на беларускіх землях з XI ст., стан звонавага фонду, марфалогія звонаў. Разгледжанае месца звонаў у рэлігійным жыцці беларусаў як духоўна-сакральных і матэрыяльных аб'ектаў народнай культуры. Прыведзеныя звесткі пра звонароў, захавальнікаў і носьбітаў традыцыяў мясцовай нематэрыяльнай культуры, падрабязна апісаныя віды звону і іх рэгіянальныя асаблівасці і інш.

Такім чынам, кніга будзе цікавая як навукоўцам, кразнаўцам, даследчыкам гісторыі БПЦ ды царкоўным служыцелям, прыхажанам, так і шырокаму колу чытачоў.

На прэзентацыі выступілі духоўнік брацтва звонароў протаіерэй Алег Шульгін, доктар фізіка-матэматычных навук прафесар БДУ Мікалай Грынчук, народны артыст Беларусі Міхась Дрынеўскі, выкладчыца кафедры культуралогіі Інстытута культуры Беларусі мастацтвазнаўца Таццяна Бембель. Быў паказаны фрагмент дакументальнага фільма «Колокола и колокольные звоны».

Кандыдат багаслоўя протаіерэй Сяргій Гардун растлумачыў прысутным, чаму беларуская традыцыя звону захавалася толькі ў заходняй частцы краіны. Ва ўсходніх рэгіёнах званы змоўклі ў 1920-я, а ў 1938 г. быў закрыты апошні храм. Разам з тым, ён ведае адзіную ў Беларусі царкву, у вёсцы Павіцце Кобрынскага раёна, дзе гучанне звонаў ніколі не перарывалася.

Цудоўную праграму царкоўных спеваў і духоўных вакальных твораў кампазітара Алены Безенсон падрыхтавалі харавыя калектывы: моладзевы хор «Виссон» пад кіраўніцтвам магістра мастацтвазнаўства Алены Высоцкай і дзіцячы хор 8-й музычнай школы мастацтваў пад кіраўніцтвам Ірыны Разанавай. У іх выкананні прагучалі песні «Святая любовь» на словы Генадзя Рыкоўскага і гімн «Звоні, звонарь, в колокола» на словы Вікторыі Данчук, у якім кампазітар выкарыстала звон XVIII ст. Між іншым думалася, што гэты твор трэба спяваць у гонар працы адзінага ў краіне этнамузыкалага-кампазітара, кандыдата мастацтвазнаўства, правадзейнага члена Асацыяцыі звонавага мастацтва Расіі Алены Шацько, якая здзейсніла сапраўдны духоўны подзвіг, зрабіўшы нацыянальную беларускую звонавую самабытнасць агульным здабыткам краіны. Але гэта толькі пача-

так царністага шляху да адраджэння такога элемента нематэрыяльнай спадчыны беларускай культуры.

Між іншым хочацца нагадаць: 3 гады таму на пасяджэнні круглага стала «Культурная спадчына і рэлігія» (пра гэта пісала «КГ»), які адбыўся ў рамках Дзён еўрапейскай спадчыны пры ўдзеле міністэрстваў культуры і замежных спраў Рэспублікі Беларусь, ЮНЕСКА, АБСЕ і Савета Еўропы, апарата Упаўнаважанага па справах рэлігіяў і нацыянальнасцяў пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь, Беларускай Праваслаўнай Царквы і Каталіцкага

А. Безенсон

Касцёла, было вырашана падрыхтаваць для ўключэння і ўключыць у 2011 – 2012 гг. у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь дасье па элементах сакральнай спадчыны «Мастацтва звонароў Заходняй Беларусі».

Трэба таксама знайсці магчымасць выдаць метадычны дапаможнік па традыцыях беларускага звону, каб выкарыстоўваць яго ў адпаведных навучальных установах. А галоўным клопам павінна быць захаванне жывой традыцыі звону – метадам пераймання.

Наш кар. Фота Наталі КУПРЭВІЧ

А. Шацько

«Даць добрым людзям духоўны спажытак»

Саюз беларускіх пісьменнікаў адзначаў 80-годдзе

16 чэрвеня ў Мінску адбылася ўрачыстая Рада, прымеркаваная да 80-годдзя Саюза беларускіх пісьменнікаў. У мерапрыемстве ўзялі ўдзел сябры Рады СБП, старэйшыя літаратары, старшыні абласных аддзяленняў, калегі і партнёры грамадскай арганізацыі. Былі разгледжаныя заявы Раісы Баравіковай на аднаўленне сяброўства і Алены Масла на ўступленне ў СБП. Такім чынам, у гэты святочны вечар склад Саюза пісьменнікаў папоўніўся двума сябрамі.

Вечар быў адкрыты хвілінай маўчання – прысутныя ўшанавалі памяць Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Уладзіміра Дамашэвіча, Анатоля Кудраўца, Давіда Сімановіча, Уладзіміра Чапегі, якія пайшлі з жыцця цягам папярэдніх некалькіх месяцаў.

У сваім слове прэзідэнт, старшыня ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» Барыс Пятровіч павітаў усіх прысутных, акрэсліў асноўныя этапы станаўлення і развіцця грамадскай арганізацыі, першы з'езд якой адбыўся ў чэрвені 1934 года.

Першы намеснік старшыні Алесь Пашкевіч зачытаў віншавальнае слова, перададзенае народным паэтам Беларусі Нілам Гілевічам:

Дарагія аднапалчане, сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў!

Ад усяго сэрца віншую вас з высокім юбілеем творчай арганізацыі, да якога мы з вамі належым, у якую кожны з нас уступаў, ведаючы дзеля чаго; а менавіта – ведаючы, што так, у адным шэрагу, локцем да локця, а лепш сказаць сэрцам да сэрца, з папелнікамі і пабрацімамі, мы будзем больш упэўнена пачувацца ў сваім вялікім клопаце пра наша роднае мастацкае слова, у сваім нязводным неспакоі, як лепш паслужыць гэтым словам яе вялікасці Праўдзе, а гэта значыць – паслужыць Беларусі, бо нашай бядоўнай, шматпакутнай Бацькаўшчыне патрэбна толькі слова Праўды, слова ў абарону чалавечнасці, дабра і справядлівасці.

З гэтым мы паступалі ў Саюз – з гэтаю верай, што будзем працягваць вялікую справу папярэднікаў, будзем працягваць, у меру сваіх здольнасцяў, каб даць добрым людзям духоўны спажытак. А працаваць сёння беларускаму пісьменніку вельмі цяжка. Цяжка, бачачы, колькі няпраўды і хлусні ты вымушаны пераадоўваць, бачачы, колькі паналадзілася ворагаў Беларускай, якія прагнуць задушыць нашае роднае слова.

Сёння кожнаму з нас трэба яшчэ больш думаць і яшчэ больш клапаціцца пра самае галоўнае – пра лёс нашай мовы. Ні на хвіліну не будзем забываць, што цягам стагоддзяў найпершай мэтай каланізатараў было – распраціцца з нашай мовай і такім чынам асіміляваць усіх жыхароў краіны. У асімілятарай літасці не было і няма. Нагадаю вядомы факт: больш палавіны дэлегатаў Устаноўчага з'езду, юбілей якога мы святкуем, к канцу 1938 года былі рэпрэсаваныя; адных расстралялі, другіх саслалі на катаргу. За што? За тое, што былі шчырымі патрыётамі роднага слова. Толькі за тое! Іншай віны ні ў кога з іх не было!

Дарагія сябры! Зычу ўсім вам натхнёнай плённай працы і багатых творчых набыткаў! Зычу мужнасці ў нашым вялікім змаганні за беларускую Беларусь!

Прыняты ў Саюз пісьменнікаў 60 гадоў таму назад Ніл Гілевіч

Са святочнымі прамовамі выступілі кіраўніцы ЗБС «Бацькаўшчына» Алена Макоўская і Ніна Шыдлоўская, старшыня Саюза беларускіх мастакоў Рыгор Сітніца, галоўны рэдактар газеты «Новы Час» Аляксей Кароль, усе старшыні абласных аддзяленняў СБП (Анатоль Бароўскі, Юрка Голуб, Настасся Лазебная, Іван Мельнічук, Мікола Яцкоў).

Павіншавалі Саюз беларускіх пісьменнікаў з юбілеем літаратары Лідзія Арабей, Уладзімір Арлоў, Раіса Баравікова, Лявон Баршчэўскі, Вольга Іпатава, Віктар Казько, Віктар Кармазаў, Адам Мальдзіс, Алена Масла ды іншыя.

Віка ТРЭНАС, фота Алены Казловай

А. Пашкевіч зачытвае прывітальнае слова Н. Гілевіча

Аб творцах далёкіх гадоў

«Між дзвюх эпох...» – так называецца выстаўка, што экспануецца ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь. Экспазіцыя прымеркаваная да 80-годдзя Першага Усебеларускага з'езда пісьменнікаў. Тут прадстаўленыя выданні, якія распавядаюць пра літаратурнае жыццё маладой краіны напярэдадні з'езда.

цаваў на літаратурнай ніве ў гэты перыяд. Многія тэмы, якія закранаюць у сваіх творах маладнякоўцы, прадыхаваныя часам. Па публікацыях выразна акрэсліваюцца асноўныя матывы творчасці аўтараў той пары. У творах адчуваецца захапленне рэвалюцыйнымі пераменамі і будаўніцтвам новай дзяржавы, прасочваюцца развагі пра складанасці і супярэчнасці часу.

На старонках часопіса «Узвышша» знайшла адлюстра-

Вядома, мастацкая літаратура – люстэрка, у якім адбіваецца час. Гістарычныя, грамадскія, сацыяльныя, культурныя падзеі заўсёды аказваюць уплыў на яе развіццё. На экспазіцыі знайшлі адлюстраванне і сацыяльна-палітычныя складанасці гэтага перыяду, калі творчы ўздым інтэлігенцыі на дзесяцігоддзі быў спынены сталінскімі рэпрэсіямі. Зразумела, што многія пісьменнікі не паспелі цалкам рэалізаваць свае творчыя магчымасці. Творы рэпрэсаваных аўтараў доўгі час былі забароненыя, не друкаваліся. Толькі ў канцы ХХ ст. да нас вярнуўся цэлы пласт беларускай літаратуры тых гадоў. Пачалі выходзіць творы рэпрэсаваных пісьменнікаў, глыбока і ўсебакова даследавацца і аналізавацца іх спадчына. На выстаўцы прадстаўленыя працы літаратуразнаўцаў, прысвечаныя літаратурнаму працэсу 1920 – 1930 гг.

Кожны чытач, які трапляе ў бібліятэку, спыняецца каля экспанатаў выстаўкі «Між дзвюх эпох...». Зацікавілася экспазіцыяй і Станіслава Кавалёва – пляменніца Віктара Казлоўскага, аднаго з літаратараў гэтага яркага пакалення. Станіслава Юльянаўна доўгі час працавала ў бібліятэцы, а цяпер часта наведвае яе. З цікавасцю ўглядалася жанчына ў дакументы тых часоў, сярод якіх публікацыі яе роднага дзядзькі, тады маладога беларускага паэта, творы якога даследчыкі лічаць блізкай да паэзіі Сяргея Ясеніна, Уладзіміра Маякоўскага. Акрамя публікацыяў у часопісах «Маладняк», «Узвышша», «Полымя», у 1932 г. пабачылі свет адразу тры асобныя выданні аўтара: зборнік паэзіі «Музыка працы» і «Слова аб юнай краіне», паэма «Рахіль». Таленту пісьменніка не далі раскрыцца на ўсю моц. Літаратар трапіў пад таталітарную машыну сталінскіх рэпрэсій, хоць і застаўся жывы, але здароўе было моцна надарванае. Станіслава Юльянаўна карпатліва збірае для сямейнага архіва матэрыял, звязаны з жыццём і творчасцю блізкага ей чалавека. Для яе выстаўка, як і для многіх з нас, гэта яшчэ адна магчымасць перасэнсавання тых далёкіх часоў, падзеяў, што аказалі уплыў на далейшы лёс людзей і краіны.

Святлана ПАУЛАВІЦКАЯ, супрацоўнік аддзела старадрукаў і рэдкіх выданняў Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь

С. Кавалёва знаёміцца з выстаўкай

Вядома, што пасля заканчэння грамадзянскай вайны і інтэрвенцыі на пачатку 1920-х гг. у Беларусі адбылася небывалая актывізацыя літаратурна-грамадскага жыцця. У літаратуру прыйшла плеяда новых аўтараў. Моцны творчы патэнцыял маладой беларускай дзяржавы выразна прасочваецца па публікацыях тых гадоў у часопісах «Маладняк», «Узвышша», «Полымя», што выходзілі пры літаратурных аб'яднаннях з аднайменнымі назвамі. На старонках перыядычных выданняў можна ўбачыць і першыя спробы пярэма маладых аўтараў, і творы пісьменнікаў старэйшага пакалення.

Самым шматлікім згуртаваннем літаратараў тых часоў быў «Маладняк». У розных кутках краіны аб'яднанне мела свае філіі, пры якіх выходзілі часопісы «Аршанскі маладняк» (Орша), «Маладняк Барысаўшчыны» (Барысаў), «Маладняк Калініншчыны» (Клімавічы). На экспазіцыі прадстаўлены зборнік «Зарніцы» полацкай філіі «Маладняка», дзе змешчаны творы Петруся Броўкі, Эдуарда Самуйлёнка, Тараса Хадкевіча і іншых пісьменнікаў. Пры літаратурным аб'яднанні «Маладняк» выйшла шмат аўтарскіх выданняў. На іх вокладках выявы маладых пісьменнікаў: Іларыёна Барашкі, Кандрата Крапівы, Паўлюка Труса, Міхася Чарота, Алесь Якімовіч і многіх тых, хто плённа пра-

ванне творчасць Адама Бабарэкі, Уладзіміра Дубоўкі, Кандрата Крапівы, Язэпа Пушчы, Кузьмы Чорнага і многіх іншых аўтараў тых гадоў. У нумарах перыядычнага выдання можна пачытаць не толькі творы айначынных пісьменнікаў. Пазнаёміцца з творчасцю чэшскага пісьменніка Іжы Волькера дапамагаюць пераклады Уладзіміра Жылкі. Настрой паэзіі літоўскага аўтара Юліуса Яноніса адчуваецца праз пераклады Уладзіміра Дубоўкі. Прадзейнасць літаратараў з суседніх краінаў распавядаецца ў артыкуле Юрыя Бярозкіна «Расейская мастацкая проза ў 1926 годзе».

На старонках часопіса «Полымя», які некаторы час меў назву «Полымя рэвалюцыі», змешчана шмат твораў, што належаць пісьменнікам старэйшага пакалення – Янку Купалу, Якубу Коласу, Змітраку Бядулю, Ціхону Гартнаму і іншым. Акрамя мастацкіх твораў у выданні змешчаны літаратурна-крытычныя працы, сярод якіх публікацыі Міколы Байкова, Івана Замоціна, Міхаіла Пятуховіча. Прыцягваюць увагу і навуковыя артыкулы Сцяпана Некрашэвіча, Антона Лёсіка, Язэпа Лёсіка і іншых аўтараў. Пра грамадска-палітычнае і эканамічнае жыццё можна даведацца з артыкулаў Алесь Чарвякова, Гаўрылы Гарэцкага, Хведара Імшэніка, Аляксандра Цвікевіча і іншых.

Адданаць часу

22 чэрвеня споўнілася 95 гадоў з дня нараджэння беларускага пісьменніка, празаіка, нашага земляка – ураджэнца вёскі Жажэлка Івана Сіняўскага.

Нарадзіўся Іван Іванавіч у сялянскай сям’і. Вучыўся ў Жажэлкаўскай пачатковай школе, потым у Смалявіцкай школе калгаснай моладзі, дзе ўрокі батанікі вёў Васіль Купрэвіч, які пазней узначаліў АН БССР.

У 1937 – 1941 гг. І. Сіняўскі – студэнт літаратурнага факультэта Мінскага педагагічнага інстытута, удзельнічаў у літаратурным гуртку.

Заўтабіяграфіі І. Сіняўскага: «... гэты былі гады творчага натхнення, ідэйнага і адукацыйнага росту, гады радасці і нягод. Тут сур’ёзна пачаў займацца літаратурай. Літаратурны гурток у тых гадах наведвалі студэнты Іван Грамовіч, Мікола Лупсякоў, Мікола Аўрамчык, Вера Палтаран, Аляксей Коршак і шмат іншых, якія потым сталі пісьменнікамі. У жніўні 1940 года газета “Літаратура і мастацтва” змясціла маё апавяданне “Шафа”. У хуткім часе меркаваў надрукаваць яшчэ некалькі апавяданняў, але...»

25 чэрвеня 1941 года мы, студэнты-выпускнікі, павінны былі здаваць апошні дзяржаўны экзамен па педагогіцы. Экзамен не адбыўся. Налацеў нямецкі самалёт і скінуў бомбу на ву-

чэбны корпус. Мы, хлопцы, пайшлі ў ваенкамат, каб стаць на абарону Айчыны са зброяй у руках. Але там ужо ішла поўным ходам эвакуацыя, і нам казалі ісці ў Барысаў.

Больш за два тыдні давялося дабірацца з Мінска да ракі Бярэзіны. Гэта быў шлях пакут і жахаў. Тысячы людзей ішлі і ехалі на ўсход. Старыя, жанчыны, дзеці. Дзеці неслі дзяцей. Ішлі цяжка параненыя і хворыя, ішлі стомленыя, абясцеленыя. Ішлі глухімі, нябойкімі дарогамі, бо па магістралі Масква – Мінск паўзла ўжо фашысцкая армія. Людзі стараліся трымацца як найдалей ад магістралі, каб не чуць скрыгатанне танкаў, каб не так быць на віду ў фашысцкіх сцяраўнікаў, якія ад цямна і да цямна насыпалі дарогі кулямётнымі чэргамі, бамбілі фу-гаскамі».

І. Сіняўскі аўтар зборнікаў апавяданняў «У навалніцу», «Новая школа», «Піянерскі гальштук». Выдаў кнігі прозы «А вяселля не было», «Ой, рэчанька, рэчанька...» (1962), «Дабрадзейка», «На правым флангу», «Марка», «Вернасць», «Заряница» (1971), зборнік апавяданняў «Ахвяры каханья» (1999), раман «Вярыгі» (2001) і інш.

У творах нашага земляка на першым плане былі праблемы, што хвалявалі тагачасную вёску. У рамане «Дарога на Замлынне» асэнсоўваўся падзвіг народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Аповесць «На правым флангу» прысвечаная Герою Савецкага Саюза П. Купрыянаву. У лірычнай аповесці «Сінія ночы» (1986) расказвалася пра вёску напярэдадні калектывізацыі, аб любові селяніна да зямлі (усё гэта перадавалася праз успрыманне васьмігадовага хлопчыка). Апавяданні і аповесці І. Сіняўскага вызначаліся глыбокім веданнем жыцця вясковых дзяцей, іх псіхалогіі, мастацкім даследаваннем станаўлення характару школьнікаў. У 1959 годзе ён быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў.

Апошнія гады жыў у г. Жодзіна. Памёр 15 верасня 2001 г.

А. МАРОЗАЎ,
метадыст аддзела
бібліятэчнага маркетынгу
Смалявіцкай ЦРБ

Іван Кандрацьеў: вяртанне праз 165 гадоў

Выдатны пісьменнік і перакладчык Іван Кандрацьеў нарадзіўся ў вёсцы Каловічы цяперашняга Вілейскага раёна, але працягнуў час жыў у Вільні і Маскве. Яго імя стала шырока вядомым дзякуючы доктару культуралогіі, прафесору Аляксандру Смоліку, які правёў грунтоўнае навуковае даследаванне і падрыхтаваў манаграфію «Божы дар Івана Кандрацьева», пра што «КГ» пісала раней.

Нядаўна ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася імпрэза, прысвечаная яго 165-годдзю. Выступаючы на імпрэзе, А. Смолік распавёў, што навуковыя пошукі распачаў пасля азнаямлення з кнігай «Александръ Сергеевичъ Пушкинъ, его жизнь, смерть и сочинения» ў рэдкім фондзе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Аўтарам кнігі быў дагэтуль невядомы даследчык І. Кандрацьеў. І пачалося – праца ў Літоўскім дзяржаўным гістарычным архіве ў Вільні, Расійскай дзяржаўнай бібліятэцы ў Маскве...

На выстаўцы прадстаўлены прыжыццёвыя выданні Івана Кузьміча (Казіміравіча), навуковыя працы, прысвечаныя даследаванню творчай спадчыны літаратара, а таксама выданні з асабістай бібліятэкі А. Смоліка.

Трэба адзначыць, што літаратурная спадчына І. Кандрацьева і сапраўды ўражвае: ён напісаў мастацкія творы на гістарычныя тэмы, падрыхтаваў гістарычны даведнік і вялікі гістарычны нарыс, з’яўляецца аўтарам такіх знакамітых песняў, як «По диким степям Забайкалья», «Очаровательные глазки» і іншых.

Таксама І. Кандрацьеў зрабіў вельмі якасныя пераклады вершаў Дж. Байрана, І.В. Гётэ, Ф. Петраркі і іншых славытых еўрапейскіх пісьменнікаў на рускую мову. На жаль, займацца літаратурнай працай на беларускай мове на тых часы не было магчымасці: беларускае слова фактычна было выключана з дзяржаўнага і грамадскага ўжытку.

Акрамя літаратурнай творчасці, І. Кандрацьеў спрабуе сябе на тэатральных падмостках: жывучы ў Вільні, спачатку грае ў вандроўных тэатральных трупях, а затым ў Віленскім тэатры, які заснаваў знакамты артыст Санкт-Пецярбургскага Александрынскага тэатра П. Васільеў.

Як адзначае прафесар А. Смолік у манаграфіі, «...пісьменнік надаваў выключнае значэнне вуснай паэтычнай народнай творчасці, успрымаючы яе як крыніцу нацыянальнай культуры. У тэксце апавяданняў, аповесцяў, раманаў, твораў для дзяцей пісьменнік уводзіць мноства загадак, прымавак, прыказак і іншых твораў афарыстычнай малой прозы, у якіх адлюстроўваецца багацце вуснай народнай творчасці».

Сёння творчасць І. Кандрацьева ўвайшла ў актыўны даследчы кантэкст беларускіх навукоўцаў: у маі 2013 года ў Вільні прайшлі Першыя Кандрацьеўскія чытанні, на якіх прадстаўлены даклады беларускіх гісторыкаў, культуролагаў, філолагаў, краязнаўцаў. Плануецца чытанні праводзіць раз на два гады: у 2015 годзе яны пройдуць у Маскве пры падтрымцы Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

Таксама падрыхтаваны праект памятнага знака на радзіме пісьменніка – у вёсцы Каловічы, дзе з’явілася на свет такая цікавая і шматгранная постаць, творцаў якой неабходна дасканала вывучыць і ўшанаваць.

Павел САПОЦЬКА,
фота аўтара

А. Смолік

Наша Літва

Уздоўж

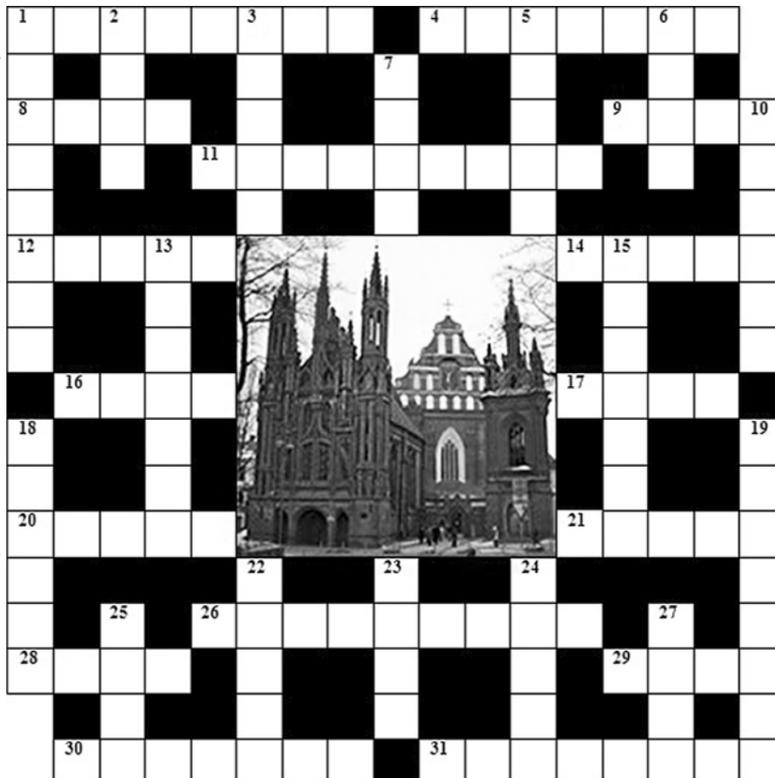
1. Галоўная прафесія беларускага асветніка Марціна Пачобута-Адлянца, які быў першым дырэктарам Віленскай астранамічнай абсерваторыі і рэктарам Віленскага ўніверсітэта. 4. Адзін з самых любімых у Літве музычных інструментаў, які нагадвае гуслі. 8. «Наша ...». Беларускае выдавецтва ў Вільні, у якім друкаваліся газеты «Наша Ніва», «Наша доля», часопіс «Лучынка»; узначальваў яго беларускі выдавец Аляксандр Уласаў. 9. Штучная або прыродная пячора. 11. Горад на р. Нявежыс (прыток Нёмана), у якім скончыў настаўніцкую семінарыю першы старшыня Інбелкульты, заснавальнік нацыянальнай акадэміі навук Сцяпан Некрашэвіч, расстраляны сталінскімі катамі; у гэтым жа горадзе працаваў у драматычным тэатры вядомы акцёр Данатас Баніёніс. 12. Шалупіне ад семачак (разм.). 14. «З Кіева рушыў Мамай пад ... славу тае Вільні, // Ды атрымаў там па шы ад варты магутнай і сільнай». 3 пазмы «Мешка, князь Навагрудка» Адама Міцке-

віча, які ў Вільні закончыў пісаць свой твор «Гражына». 16. Марское паруснае судна XVIII–XIX стст. 17. Тое, без чаго зараз нельга наведваць Літву. 20. Даўня беларуская назва г. Каўнаса, які з 1920 па 1940 г. быў сталіцай Літвы. 21. Вострая .... Гістарычны і архітэктурны помнік Вільні, на якім знаходзіцца цудадзейная ікона Маці Божай Вострабрамскай – апякункі Беларусі і Літвы. 26. Твор на беларускай мове беларускага асветніка XVII ст. Сымона Буднага, які быў напісаны ў Вільні, а выдадзены ў Нясвіжскай друкарні. 28. «... мчацца, трамвай трывожна звянец». 3 верша Максіма Багдановіча «Вулкі Вільні зяюць і гулка грымяць». 29. Назва найбуйнейшага ва Усходняй Еўропе санаторыя ў горадзе-курорце Друскенінаі; у гэтым горадзе вырас выдатны літоўскі кампазітар, дырыжор, мастак Мікалоюс Чурлёніс. 30. Твор, які выдаў у Вільні ў 1525 г. беларускі першадрукар, асветнік, пісьменнік Францыск Скарына. 31. Невялікая сцежка.

Упонарац

1. Адна з галоўных прафесіяў

беларускага асветніка Яўстафія Тышкевіча, які стварыў у Вільні першы музей старажытнасцяў; сёлета – 200 гадоў з дня яго нараджэння. 2. Тое, што і бацька. 3. Рака, якая злучае нашу краіну з Літвой; некалі была шляхам «з варагаў у грэкі». 5. Саламея .... Народная паэтка Літвы; такую ж назву носіць і р. Вілія ў межах Літвы. 6. Афіцыйная валюта некаторых еўрапейскіх краінаў. 7. Мідус, ... Найбольш пашыраны ў Літве нацыянальныя напоі. 10. Вышэйшы орган улады ў Літве ў 1917 – 1920 гг. 13. Вялікі князь Вялікага Княства Літоўскага, які паходзіў з полацкіх князёў і які, паводле падання, заснаваў Вільню. 15. .... або Казюкас. Свята вясны, якое адзначаецца ў Літве ў пачатку сакавіка. 18. Кліч, прызыўны гук. 19. Буйны партовы горад, у якім ёсць музей гадзіннікаў і кавальскай справы; у гэтым горадзе здымалася мастацкая стужка «Уся каралеўская раць» студыі «Беларусьфільм». 22. Адміністрацыйная адзінка Літвы. 23. Пакаты спуск. 24. «А справа ўніз свабодным махам // Лягла другая рэчка шляхам, // Як бы сталава прыжыла; // То ..., Літвы

дзяціна». 3 пазмы Якуба Коласа «Новая зямля». 25. Звязаны пук зжатых сцёблаў збажыны.

27. Прымуовае сабранне ўсіх у адно месца.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Ліпень

15 – Макарэвіч Васіль Сцяпанавіч (1939, Крупскі р-н), паэт, журналіст, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова (1994) – 75 гадоў з дня нараджэння.

18 – Радзюльска Алена Паўлаўна (1904, Польшча – 1971), беларуская актрыса, народная артыстка Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

18 – Шутаў Генадзь Фёдаравіч (1939, Украіна), графік, акварэліст, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2011) – 75 гадоў з дня нараджэння.

19 – Вітан-Дубейкаўскі Лявон Іванавіч (Леў Дубяйкаўскі; 1869, Мсціслаўскі р-н – 1940), беларускі паэт, архітэктар, педагог, збіральнік беларускага фальклору – 145 гадоў з дня нараджэння.

20 – Анічэнка Уладзімір Васільевіч (1924, Хоцімскі р-н – 2001), мовазнаўца, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1988) – 90 гадоў з дня нараджэння.

20 – Каробушкіна Таццяна Мікалаеўна (1934, Расія), вучоны-археолог, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2002) – 80 гадоў з дня нараджэння.

21 – Каваленка Віктар Антонавіч (1929, Валожынскі р-н – 2001), беларускі літаратуразнаўца, крытык, пісьменнік, акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 85 гадоў з дня нараджэння.

22 – Давыдаў Валянцін Канстанцінавіч (1934, Расія), беларускі артыст балета, народны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

22 – Салавей Ларыса Фёдаруна (1934, Орша), мастацтвазнаўца, даследчык пытанняў беларускага выяўленчага мастацтва, эстэтычнага выхавання і музейзнаўства, заслужаны настаўнік Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

24 – Гарбук Генадзь Міхайлавіч (1934, Ушацкі р-н), беларускі акцёр, народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1966) і Дзяржаўнай прэміі СССР (1984) – 80 гадоў з дня нараджэння.

27 – Азбукін Мікалай Васільевіч (1894, Бабруйск – 1943), беларускі географ, краязнаўца, публіцыст, дзеяч беларускага нацыянальнага руху – 120 гадоў з дня нараджэння.

27 – «Фальварак Ракуцёўшчына» (Маладзечанскі р-н; 1994), філіял Літаратурнага музея Максіма Багдановіча – 20 гадоў з часу адкрыцця.

28 – Ермалёнак Вітольд Антонавіч (1954, Браслаўскі р-н), гісторык, краязнаўца, педагог, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (1999) – 60 гадоў з дня нараджэння.

28 – Лаўшук Сцяпан Сцяпанавіч (1944, Рэчыцкі р-н), літаратуразнаўца, крытык, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, кавалер ордэна Ф. Скарыны – 70 гадоў з дня нараджэння.

31 – Ленсу Міхаіл Якаўлевіч (1924, Расія), вучоны-філосаф, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

«Сны сасны»

Нядаўна ў мінскай кнігарні выдавецтва «Галіяфы» адбылася прэзентацыя кнігі выбраных вершаў Рыгора Барадуліна «Сны сасны».

Укладаў зборнік Алесь Камоцкі, а вядомы фотамастак Вадзім Грудзько праілюстраваў вершы сваімі творамі. «Галіяфы» выдалі «Сны сасны» накладам 100 асобнікаў, таму кніга адразу стала бібліяграфічнай рэдкасцю. Да кніжкі дадаецца аўдыядыск з запісам, на якім Р. Барадулін чытае свае вершы. Кошт 60 тыс. руб. На жаль, відаць таму, што спяшаліся, выдаўцы забыліся паставіць нумарацыю старонак і змест кнігі.

Выданне працягвае серыю кішэнных паэтычных зборнікаў, падрыхтаваных А. Ка-

моцкім. Цяпер у ёй тры вершаваныя зборнікі Рыгора Іванавіча (у т.л. вершаказаў «Навошта» і хуткамавак «Воз вез лёс») і два – А. Камоцкага («48», «Навошта было мінулае»). Выданне наступнай кнігі серыі плануецца да канца года, гэта будуць песні з нотнымі запісамі і аўдыядыскам.

Нягледзячы на вячэрні час у маленькім памяшканні крамы сабралася чатыры дзясяткі наведнікаў. Прэзентацыя «Сноў...» ператварылася ў міні-вечарыну памяці Р. Барадуліна. Яе вядучы А. Камоцкі раскажаў, як нарадзілася ідэя стварэння гэтай кнігі. У 2010 г. Рыгор Іванавіч пісаў прадмову да фотаальбома В. Грудзько «Край», укладаннем якога займаўся А. Ка-

Рыгор Барадулін
Сны сасны

моцкі. Пабачыўшы кнігу, ён зацікавіўся гэтым фарматам і захацеў зрабіць такую ж. Але выдаваўся іншы кніжкі. І толькі летась А. Камоцкі, праглядаючы свае архівы, выпадкова знайшоў забыты запіс вершаў, агучаных аўтарам, які быў зроблены чатыры гады таму.

Вершы з кнігі прачыталі маладыя майстры з тэатра «Жывое слова». Кіраўнік тэатра Алесь Сівохіна выканаў раманы, напісаныя на словы барадулінскіх вершаў з альбома А. Камоцкага «Зорка спагады» (1999). Успамінамі пра сустрэчы з Рыгорам Іванавічам падзялілася Людміла Хейдарава-Паўлікава, якая пазнаёмілася з паэтам на пачатку 1980-х гг. Уразіў тады яго пранізлівы і дужа глыбокі позірк, а таксама адмысловая манера чытання вершаў, якую паэтка параўнала з малітоўным прамаўленнем сэрца.

Завяршыў вечарыну А. Камоцкі песняй «Дагарае свечка ў цішыні», якая вельмі падбалася Рыгору Іванавічу.

Наш кар.

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

А. Камоцкі прэзентуе кнігу Р. Барадуліна

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАВУКОВАЯ ПАЭЗІЯ – разнавіднасць медытатыўнай лірыкі, аб'ект якой – навуковыя тэорыі, адкрыцці, гіпотэзы. Тэрмін уведзены французскім паэтам Р. Гілем («Трактат пра слова», 1886). З большымі падставамі ён можа ўжывацца ў дачыненні да старажытнай і сярэднявечнай літаратуры, калі вершаванай мовай карысталіся ў гістарычных, філасофскіх, прыродазнаўчых і інш. трактатах, у якіх навуковая думка выяўлялася ў вобразнай форме. Аднак і ў наш час ёсць паэты, для якіх дасягненні розных навук становяцца прадметам мастацкага асэнсавання, роздому. З беларускіх паэтаў першым да гэтага паняцця звярнуўся М. Багдановіч. У няскончаным артыкуле «Паэзія геніяльнага вучонага» (нап. 1911), прысвечаным М. Ламанасаву, ён задумваўся, «чаму б паэзіі і навуцы не ісці рука ў руку», паколькі яны маюць «адну і тую ж агульную мэту: задавальненне пазнавальных патрэб чалавека». У сваёй творчасці М. Баг-

дановіч улічваў поспехі археалогіі, гісторыі, біялогіі, фізікі і г.д.

У сучаснай беларускай паэзіі пафас навуковай думкі ў аснове некаторых твораў А. Куляшова, У. Караткевіча, С. Дзяргая, М. Танка, А. Русецкага, А. Разанава і інш.

НАВУКОВЫ СТЫЛЬ – адзін з функцыянальных стыляў мовы, які абслугоўвае сферу навукі і характарызуецца асаблівай лагічнасцю, абстрактнасцю, аб'ектыўнасцю і дакладнасцю выкладу. У адпаведнасці са сферамі выкарыстання і спецыфікай лексічных і сінтаксічных сродкаў мае падстылі: навукова-тэхнічны, навукова-дзелавы, навукова-папулярны.

Навукова-тэхнічнаму падстылю ўласцівае шырокае выкарыстанне тэхнічных тэрмінаў і наменклатуры, аддзялення назоўнікаў, лаканічных, простых сказаў. Навукова-дзелавы падстыль характарызуецца перавагай агульнанавуковай лексікі, спецыфічнымі сінтаксічнымі канструкцыямі-штампамі. Навукова-папулярны падстыль вызначаецца разгорнутым апі-

саннем навуковых паняццяў, шматлікімі эпітэгамі, параўнаннямі, вялікім ілюстратыўным матэрыялам.

Стыль мае шэраг агульных рысаў, уласцівых усім навукам і ўсім жанрам навуковых тэкстаў (манаграфія, навуковы артыкул, навучальны дапаможнік). У лексіцы характэрнае шырокае выкарыстанне тэрміналогіі, што выступае ядром навуковага тэксту. У тэкстах шырока выкарыстоўваецца абстрактная лексіка, пабочныя словы, што ўказваюць на адносіны паміж часткамі сказа, а таксама выражаюць ацэнку дакладнасці паведамляемага. У сінтаксісе стыль характарызуецца тэндэнцыяй да складаных сінтаксічных канструкцыяў, упарадкаванай і адна тыпнай сувязі паміж асобнымі часткамі выказвання, выразнай пабудовай абзацаў і іх ланцугоў, ужываннем канструкцыяў з абагульняючым родавым найменнем перад пералічэннем, рэдкім выкарыстаннем безасабовых і эліптычных сказаў. У марфалогіі ўласцівае выкарыстанне займеннікаў множнага ліку 1-й асобы для ўказання асобы аўтара («думаем», «сцвярджаем») або беззайменнікавага выражэння яе формамі дзеясловаў («думаецца», «мяркуецца», «прапануецца»), шырокае выкарыстанне аддзяслюных назоўнікаў, дзеепрыслоўяў і інш.

Навуковы стыль беларускай мовы мае доўгую, але перарывістую гісторыю фармавання (ад тэрміналагічнай лексікі старабеларускай пісьменнасці

XIV – XVII стст. да бурнага фармавання навуковага стылю сучаснай мовы ад 1920-х гг. У выніку вялікага перапынку (каля двух стагоддзяў) функцыянавання беларускай мовы ў пісьмовай сферы была амаль цалкам страчана пераемнасць у фармаванні стылю, цяпер можна гаварыць толькі аб некаторай пераемнасці ў тэрміналагічнай лексіцы. Некаторы ўздым адбыўся ў пач. XX ст. З'явіліся беларускія выдавецтвы і друкаваныя перыядычныя органы, у т.л. выданні навукова-папулярнага зместу, што сталі за мэту тлумачыць з'явы на роднай мове, нармалізаваць навуковую тэрміналогію. У 1920 – 1930-я гг. пашырыліся функцыі літаратурнай мовы, яна пачала актыўна выкарыстоўвацца ў школах, дзяржаўных і культурна-асветных установах, у навуцы. Пачалася актыўная праца над упарадкаваннем і распацоўкай беларускай тэрміналогіі (вялікі ўнёсак зрабілі навукова-тэрміналагічная камісія Інбелкульту і АН БССР).

Ва ўмовах сучаснага беларуска-рускага білінгвізму (двухмоўя) паміж сферамі выкарыстання абедзвюх моваў наглядаецца пэўнае размеркаванне, і гэта асабліва прыкметна ў галіне навуковага стылю. Спецыфічныя прыкметы стылю сустракаюцца ў мастацкай літаратуры (напрыклад, навукова-фантастычнай, навукова-мастацкай і інш.).